

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovu članka V stavak 4. Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39. stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 6. do 8. studenog 2013. godine, donijelo je

ODLUKU

I

Povijesna građevina – Hram Svetog proroka Ilije u Gradačcu proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru koji obuhvata k.č. 2/2, 2/3 i 2/4 (stari premjer), što odgovara k.č. 1387 (novi premjer), posjedovni list broj 1511, z.k. uložak broj 3294, k.o. Gradačac I, općina Gradačac, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik primjenjuju se mjere zaštite utvrđene Zakonom o provođenju odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, znanstvene, tehničke, administrativne i financijske mjere za zaštitu, konzervaciju, restauraciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati financijska sredstva za izradu i postavljanje informacijske table sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika na prostoru koji je definiran u točki I stavak 2. ove odluke, utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dozvoljeni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, uključujući i one koji imaju za cilj prezentaciju i održivu uporabu spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje (u daljnjem tekstu: nadležno ministarstvo) i stručno nadziranje nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nadležna služba zaštite);
- bilo kakvi radovi na nacionalnom spomeniku mogu se izvoditi samo uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručni nadzor nadležne službe zaštite.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski spisi u dijelu u kojem su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svatko, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe, suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, nadležnom ministarstvu, nadležnoj službi zaštite i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provođenja mjera utvrđenih u toč. II–V ove odluke, te nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web-stranici Povjerenstva (<http://www.kons.gov.ba>).

VIII

Prema članku V stavak 4. Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Povjerenstva su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

Ovu odluku Povjerenstvo je donijelo u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Martin Cherry, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović i Ljiljana Ševo.

Predsjedateljica Komisije

Amra Hadžimuhamedović

Broj: 06.3-2.3-53/13-45
7. studenog 2013. godine
Sarajevo

O b r a z l o ž e n j e

I – UVOD

Na osnovu članka 2. stavak 1. Zakona o provedbi odluka Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika proglasilo nacionalnim spomenikom, sukladno sa člancima V i VI Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, sve dok Povjerenstvo ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Niko Tošić podnio je, dana 18.06.2009. godine Povjerenstvu za očuvanje nacionalnih spomenika peticiju/prijedlog za proglašenje **hrama Svetog proroka Ilije u Gradačcu**, nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

Na osnovu prijedloga, Povjerenstvo je pokrenulo postupak za proglašenje hrama Svetog proroka Ilije u Gradačcu nacionalnim spomenikom, sukladno sa člankom V Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i odredbama Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika.

Izjava o značaju dobra

Hram Svetog proroka Ilije sagrađen 1887. godine, predstavlja jedinu pravoslavnu bogomolju u Gradačcu i svojim položajem se ističe kao značajan element u gradskoj ambijentalnoj cjelini.

Hram pripada tipu jednobrodne crkve sa pripratom, naosom i oltarskim prostorom, te galerijom preko koje se pristupa stepeništu crkvenog tornja.

Prije izgradnje crkve, bogoslužjenje se obavljalo u jednoj privatnoj kući u Varošici, a od 1839. godine kuća služila je kao ćelija, tj. kao prva srpska škola, ali istovremeno i kao popovska kuća.

Iako je ova crkva u arhitektonskom smislu skromna i sastoji se od jednog jednostavnog broda i zvonika građenog od sitne pečene opeke, ona ima znatnu gradsku ambijentalnu vrijednost i od velikog je povijesnog i tradicionalnog značaja za identitet grada.

Autentičnost arhitekture hrama djelomično je narušena izvođenjem radova u enterijeru i eksterijeru 2009. godine, ali su zadržani najvrijedniji dijelovi crkve – proporcije, oblik, dimenzije i karakteristični stil.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju predloženog dobra nacionalnim spomenikom, izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući opis, arhitektonski snimak i fotografije;
- uvid u sadašnje stanje dobra;
- kopiju katastarskog plana;
- izvod iz posjedovnog lista;
- povijesnu, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištene dokumentacije u okviru ove odluke;
- peticija za proglašenje Hrama Svetog proroka Ilije u Gradačcu, nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine, od 18.06.2009. godine sa priložima;

Prema odredbi članka V stavak 2. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 37. Poslovnika o radu Povjerenstva, prije donošenja konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, Povjerenstvo je dužno pružiti mogućnost vlasniku predloženog nacionalnog spomenika, podnositelju peticije, institucijama nadležnim za očuvanje naslijeđa, strukovnim i znanstvenim institucijama, stručnjacima i znanstvenicima, kao i drugim zainteresiranim licima da iznesu svoje stavove.

Sukladno timu, Povjerenstvo je poduzelo sljedeće aktivnosti:

- dopisom broj: 06.3-35.2-5/12-52 od dana 05.04.2012. godine zatražila dostavljanje dokumentacije i stavova u vezi sa proglašenjem *Hrama Svetog proroka Ilije u Gradačcu*, od: Općine Gradačac, Federalnog ministarstva prostornog uređenja, Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta, Zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona;
- u "Službenom glasniku BiH", broj 19/13 od 12.03.2013. godine objavljena je Obavijest o pokretanju postupka proglašenja predmetnog i drugih dobara nacionalnim spomenicima, sa pozivom vlasnicima i drugim zainteresiranim fizičkim i pravnim osobama, tijelima i institucijama da, u roku od 30 dana dostave Povjerenstvu svoja stajališta u vezi sa proglašenjem dobra nacionalnim spomenikom.

Do donošenja Odluke, Povjerenstvu je dostavljena sljedeća dokumentacija:

- dopisom broj: 07-40-4-2314-1/12 od dana 11.04.2012. godine Zavod za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta obavijestio je Povjerenstvo da predmetno dobro nije bilo evidentirano i zaštićeno u Zavodu za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Bosne i Hercegovine;
- dopisom broj: 03-23-2-447,486,487,488 i 510/12 od dana 12.04.2012. godine Federalno ministarstvo prostornog uređenja obavijestio je Povjerenstvo da ne raspolaže podacima niti dokumentacijom za navedeno dobro;
- dopisom broj: 06/3-31-1906/12 od dana 14.08.2012. godine Općinska služba za urbanizam, geodetske i imovinsko-pravne poslove dostavila je dokumentaciju za navedeni objekat (posjedovni list, kopiju katastarskog plana, el. zk izvadak);
- Općina Gradačac dostavila je *Arhitektonsko građevinski projekat za pravoslavnu crkvu u Gradačcu, projektant: Poduzeće za projektovanje, arhitektura, consulting, vanjsku trgovinu i usluge d.o.o. "pactus domus" – oktobar 2006. godine.*

Na osnovu uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje predloženog dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podatci o dobru

Lokacija

Hram Svetog proroka Ilije se nalazi u centru Gradačca¹ u ulici Varoška 2 i pripada Zvorničko-tuzlanskoj eparhiji.

¹ Gradačac – grad i središte istoimene općine u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru koji obuhvata k.č. 2/2, 2/3, 2/4 (stari premjer), što odgovara k.č. 1387 (novi premjer), posjedovni list broj 1511, z.k. uložak broj 3294, k.o. Gradačac I, općina Gradačac, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Povijesni podatci

Zvornička eparhija je postojala prije prve polovine XVI stoljeća, točnije prije 1532. godine, kada je zvornički episkop Teofan² anatemiran zajedno sa smederevskim episkopom Pavlom. Poslije obnove Pečke patrijaršije 1557. godine spominju se zvornički mitropoliti Pavle i Teodosije. U XVIII stoljeću i početkom XIX stoljeća Zvornička episkopija je bila spojena sa Valjevskom i Ariljsko-gradačko-užičkom eparhijom, da bi poslije bila obnovljena samostalna zvornička eparhija, ali joj je sjedište premješteno u Tuzlu.³

Na osnovu osmanskih izvora može se utvrditi vrijeme nastanka pravoslavnih crkava i manastira u sjeveroistočnoj Bosni. Prema tim izvorima najranije je podignuta crkva na području grada Teočaka u selu Rudinama tridesetih godina XVI stoljeća.⁴

Reforme koje su u Osmanskom carstvu provedene sredinom XIX stoljeća olakšale su kršćanima dobijanje dozvola (carskih fermama) za gradnju crkava (Tanzimat-gilhanski hatišerif iz 1839. godine o ravnopravnosti i slobodi svih vjeroispovijesti u Osmanskom carstvu, te Hatihumajun⁵ iz 1856. godine, novi ustavni zakon za Bosanski vilajet, kojim se, između ostalog, sultanskom poveljom izjednačavaju prava muslimana i kršćana u Bosanskom vilajetu).⁶

Uporedo sa premještanjem sjedišta zvorničkog kajmekama⁷ iz Zvornika u Tuzlu, godine 1852, i episkopska stolica je prenesena, a eparhija promijenila naziv u Zvorničko-tuzlanska.⁸

U šestoj, sedmoj, osmoj deceniji XIX stoljeća se popravljaju pravoslavni manastiri; knjigama, ikonama i sasudima se popunjavaju opustošene riznice, a grade se ili obnavljaju i parohijske crkve.⁹

Povoljni uvjeti omogućili su izgradnju novih crkva većih dimenzija, bolje tehničke izvedbe i dekoracije.¹⁰

² Teofan, episkop zvornički (1532–1541) je bio prvi episkop Zvorničke eparhije.

³ Ševo, Ljiljana, *Pravoslavne crkve i manastiri u Bosni i Hercegovini do 1878. godine*, Banja Luka 2005., str. 35.

⁴ *Manastir Tamna podignut je u selu Banjici oko 1548. godine, manastir Papraća podignut je oko 1551. godine*. Nilević, Boris, *Srpska pravoslavna crkva u Bosni i Hercegovini do obnove Pečke patrijaršije*, Veselin Masleša, 1990., str. 164–165.

⁵ Tur. hattihumayun ← arap. ḥaṭṭ: pismo, rukopis + perz. humāyūn: uzvišen, čestit, carski.

⁶ Vidi Odluku o proglašenju *Graditeljske cjeline – Pravoslavna crkva svetog velikomučenika Georgija sa grobljem na Trnovcu u Tuzli*, nacionalnim spomenikom, donesenoj na sjednici Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika održanoj od 07. do 13. srpnja 2009. godine u Sarajevu.

⁷ Viši predstavnik osmanske vlasti.

⁸ O nastanku prvobitne Zvorničke eparhije zapisano je sljedeće: „U vrijeme turskih osvajanja, kada je nestalo Srebreničke mitropolije, vjerovatno je onaj dio koji je potpao pod Osmansko Carstvo pripao ariljskom mitropolitu, a onaj koji je ostao pod ugarskom vlašću ušao je u sastav Sremske eparhije. Padom pod Osmansko Carstvo, krajem XV i u prvim decenijama XVI vijeka, ušla je i sjeveroistočna Bosna i Mačva u sastav nove, Zvorničke eparhije, koja se teritorijalno poklapala sa Zvorničkim sandžakom i imala sjedište u Zvorniku kao sjedištu sandžaka. U sastav te eparhije ulazili su krajevi između rijeke Bosne, Save, Spreče i Majevice planine, a na desnoj obali Drine cijelo Podrinje i Brvenički kadiluk, a od 1528-1533 i Mačva“ (Srpska pravoslavna eparhija zvorničko-tuzlanska, Šematizam, Tuzla, 1977, str. 19).

⁹ Ševo, Ljiljana, *Pravoslavne crkve i manastiri u Bosni i Hercegovini do 1878. godine*, Banja Luka 2005., str. 51–52.

U XVIII–XIX stoljeću u Gradačcu i okolini bilo je oko 310 pravoslavnih domova.¹¹ U gradu nije bilo crkve, već se bogoslužjenje obavljalo u jednoj privatnoj kući u Varošici, nedaleko od današnje postojeće pravoslavne crkve. Ta kuća od 1839. godine služila je kao ćelija, tj. kao prva srpska škola, ali istovremeno i kao kuća za sveštenika/paroha. Od 1850. godine služi isključivo za crkvene potrebe. Gradnja sadašnje pravoslavne crkve, s posvetom svetom proroku Iliji, otpočela je za vrijeme austrougarske uprave, 1882. godine, a osvećena 1887. godine.¹² Osvećenje je izvršio mitropolit Dionisije II (Ilijević).¹³ Među prvim sveštenim osobama bio je proto Petar Jovanović.¹⁴

2. Opis dobra

Prema konceptu prostorne organizacije, crkva u Gradačcu pripada tipu jednobrodne crkve sa pripratom, naosom i oltarskim prostorom, te galerijom, preko koje se pristupa stepeništu crkvenog tornja.

Svojom podužnom osovinom crkva je orijentirana u pravcu istok (apsida) – zapad (ulaz-zvonik). Gabaritne spoljne mjere crkve iznose oko 9,10 x 21,75 metara (širina x dužina)¹⁵. Zidovi crkve su debeli oko 85–100 cm (zapadni zid 100 cm, a sjeverni i zapadni zid oko 85, zid apside 56 cm), malterirani su sa unutarnje i spoljne strane, kao i zidovi crkvenog zvonika.

Glavnom ulazu (polukružno zasvedeni portal je dimenzija oko 1,55 x 2,80 metra), smještenom na zapadnoj strani crkve, pristupa se kroz lučno zasvedene prolaze prizemlja crkvenog tornja. Pomoćni ulazi u crkvu se nalaze u osovini južnog i sjevernog fasadnog zida (dimenzija oko 1,30 x 2,70 cm).

Priprata je pravokutnog oblika, dimenzija 3,90 x 7,30 m. Svijetla visina priprate, do galerijske stropne ploče iznosi 3,10 metara. Na istočnoj strani priprate nalazi se dva kvadratna lučno povezana stuba dimenzija 56 x 47 cm, na koje se oslanja galerija iznad. Udaljenost između dva centralna stuba iznosi 2,40 metara.

U sjeverozapadnom kutu crkve nalazi se dvokrako betonsko stepenište širine 83 cm (po deset stepenica u svakom kraku), kojim se pristupa na **korsku galeriju** (razina poda korske galerije je na oko +3,45 metara) koja zauzima prostor iznad priprate. Tlocrtno gledano, kor je pravokutnog oblika, dimenzija 3,90 x 7,30 metara. Galerija je završena betonskom ogradom čija visina iznosi 96 cm. Sa bočnih strana galerije se nalaze po jedan lučno završeni prozorski otvor ukupnih dimenzija 1,14 x 2,82 metara (dimenzija prozora iznosi 0,76 x 2,55 metara), dok se na zapadnoj strani nalaze dva prozorska otvora istih dimenzija. Na zapadnoj strani galerije se nalaze vrata dimenzija 0,76 x 2,02 m, kojim je kor povezan sa zvonikom.

¹⁰ Stanković, Milenko, *Iskustva graditelja – Narodno graditeljstvo zapadne Krajine u Republici Srpskoj (kraj 19. i početak 20. vijeka)* – Knjiga prva, Banja Luka 2003., str.76.

¹¹ Srpska pravoslavna eparhija zvrničko-tuzlanska, *Šematizam*, Tuzla, 1977., str. 169.

¹² <http://historijagradacac.blogspot.ba/arhiva/2012/01/05/3062322> na dan 28.05.2013.

¹³ Srpska pravoslavna eparhija zvrničko-tuzlanska, *Šematizam*, Tuzla, 1977., str. 169.

¹⁴ *U pravoslavnoj crkvi u Gradačcu kao sveštenici u periodu od 1848. do 1941. godine radili su : Božo Vuksanović iz Slatine (1848.–1858.), Todor Radić iz Zelinje (1858.–1864.), Marko Jovičić iz Brvnika (1866.–1869.), Cvijan Popović iz Modriče (1870.–1876.), Jovo Popović iz Slatine (1877.–1880.), Mihajlo Mihajlović (1880.–1882.), Stojan Krstinović iz Tolise (1882.–1887.), Vaso Popović iz Modriče (1887.–1894), Maksim Maksimović (1894.–1894.), Jovo Novaković (--- 1896.), Petar Jovanović iz Slatine (1896.–1906.), Dušan Tešić iz Bijeljine (1906.–1919.), Marko Popović iz Slatine (1919.–1934.), Srećko Roki, sa ostrva Vis (1934.–1941.) Izvor: Ljetopis crkvene eparhije u Gradačcu. Navedeni sveštenici upisani su kronološkim redom. Sarajlić, Esad, *Gradačac sa okolinom – u prošlosti*, Gradačac, 2008., str. 193–194.*

¹⁵ (2,78 +14,77 + 4,20 m / dužina južne stranice crkvenog tornja + dužina pravokutnog dijela (naos/priprata) + apside) = 21,75 metara.

Toranj je pravokutnog osnova, a gabaritne mjere prizemlja tornja su 3,95 x 2,85 metra. Unutarnji prostor tornja, u kojem je smješteno drveno stepenište, ima dimenzije oko 2,00 x 1,96 m.

Na pripratu se nadovezuje **naos** pravokutnog oblika ukupnih dimenzija 8,90 x 7,30 m. Naos je natkriven svodom.

Istočno od naosa se nalazi izdignuti prostor **oltara** dimenzija 7,30 x 2,25 m, na koji se nadovezuje polukružni apsidalni produžetak širine od 5,10 m. U centralnom dijelu oltara, prema naosu na zapadu izveden je polukružni **amvon** poluprečnika od 100 cm.

Oltarski prostor (svetište) je u odnosu na naos crkve izdignut za visinu jednog stepenika čija visina iznosi 15 cm. Svetište je od naosa odvojeno drvenim ikonostasom dužine 4,80 m. U apsidalnom zidu oltarskog prostora, izvedene su tri niše, koje služe za obavljanje crkvenog obreda, odnosno stavljene su u funkciju proskomidije i đakonikona, sljedećih dimenzija (navedene od sjevera prema jugu): 42/74/36/85 cm, 74/77/79/85 cm i 49/74/36/85 cm. Časna je trpeza, urađena od kamena, sljedećih dimenzija: 100/100/150 cm i pozicionirana je u središtu apside. Oltarska konha je završena polukalotom.

U pogledu **materijalizacije**, konstrukcija hrama je izvedena u opeci, a fasade su završene slojem bojenog maltera.¹⁶ Na bočne masivne vanjske zidove oslonjena je drvena konstrukcija dvovodnog krova.

Pokrov dvovodnog krova je crijep, a pokrov zvonika i apside izvedeni su od bakarnog lima. Popločanje priprate, naosa, galerije i oltara je izvedeno od kamenih ploča.

Zapadna fasada hrama predstavlja ulaznu fasadu na kojoj se nalazi zvonik sa dvije etaže. Ukupna visina zvonika iznosi oko 20 metara (mjereno od tla do pod krovnu konstrukciju tornja). Na prvoj etaži zvonika se nalaze tri lučno završena prozorska otvora, a na drugoj etaži četiri lučno završena prozorska otvora iznad kojih se nalaze kružni prozorski otvori. Zvonik je pokriven lukovičastom kupolom na koju je postavljen metalni krst. U pozadini zvonika se nalazi zabatni zid dvovodnog krova koji pokriva hram.

Na **južnoj fasadi** se nalaze tri lučno završena prozorska otvora dimenzija 95 x 270 cm, na visini od oko 2,75 m u odnosu na kotu naosa. Lučno završeni dvokrilni portal dimenzija 130 x 270 cm nalazi se ispod centralnog prozora (nije u osovini). Na istočnoj strani se nalazi polukružni istak apside, na kojemu se nalazi lučno završeni prozorski otvor dimenzija 80 cm x 190 cm, visine parapeta 190 cm. Sokl kompletne fasade je izveden od kamene obloge visine od 25 do 40 cm. **Sjeverna fasada** je istovjetna sa južnom fasadom.

Istočnu fasadu hrama predstavlja zabatni zid dvovodnog krova, na koji se nadovezuje polukružna apside. Na apsidi se nalaze tri lučno završena prozorska otvora dimenzija 90 cm x 190 cm sa parapetom od 190 cm.

Kompletna zona porte oko hrama uokvirena je ogradom visokom oko 120 cm, koja se sastoji od betonskih stupova dimenzija 40 x 40 cm, između kojih se nalazi metalna konstrukcija. Porta predstavlja jedinstvenu travnatu površinu.

Ikonostas

Zbog dugotrajne izloženosti atmosferskoj vlazi, te zbog rekonstrukcije bez nazočnosti stručnog lica iz oblasti konzervacije – restauracije živopis i ikonostas iz vremena osvještenja crkve trajno su stradali. Fotodokumentacija načinjena prije početka rekonstrukcije (2009.) daje uvid u izgled ikonostasne pregrade i živopisa.

¹⁶ Nove vrste maltera, kao što je malter upotrebljen za fasadu, i novi materijali ugrožavaju spomenik.

Drvena konstrukcija ikonostasa nosila je trinaest ikona raspoređenih u tri razine (**razina 1** – Prestone ikone; **razina 2** – scene iz Hristovog života; **razina 3** – jevanđelisti i Veliko raspelo na vrhu).

Prema fotodokumentaciji se da zaključiti da su zidovi crkve bili ukrašeni prikazima svetaca, a polukupola apside prikazom Bogorodice. Sa fotografija se razaznaju likovi: Sv. Arhiđakon Stefan, Sv. Sava, Sv. Simeon Mirotočivi, Sv. Otac Nikola, Sv. Velikomučenik Trifun, Sv. Kirijak Otšelnik i Sv. Jovan Krstitelj. Svetački likovi su prikazani stojeći u prvom planu sa pejzažem u pozadini i tradicionalnim atributima. Iz fotografija se još vidi da je živopis pretrpio brojna mehanička oštećenja (grafiti, struganja).

Crkva je ponovno osvećena 2009. godine, a za tu priliku izrađen je drveni ikonostas sa četrnaest ikona raspoređenih u dva horizontalna niza i Velikim raspelom na vrhu. Približne dimenzije ikonostasa su 5 m x 6 m. Ikone su intenzivnih boja izvedene na zlatnoj podlozi.

Prva zona, posmatrano S→J:

1. Sjeverna vrata, Arhiđakon Stefan, ulje na dasci, 50 cm x 70 cm,
2. Prestona ikona, Bogorodica sa Mladencem, ulje na dasci, 70 cm x 120 cm,
3. Carske dveri, Blagovijesti, ulje na dasci, 110 cm x 140 cm,
4. Prestona ikona, Hristos, ulje na platnu, 70 cm x 120 cm,
5. Južna vrata, Arhanđel Mihajlo, ulje na dasci, 50 cm x 70 cm.

Druga zona, posmatrano S→J:

1. Sv. Georgije, ulje na dasci,
2. Sv. Ilija Prorok, ulje na dasci,
3. Posljednja večera, a iznad lučno završen prizor Večera u Emausu, ulje na dasci,
4. Sv. Jovan Krstitelj, ulje na dasci,
5. Preobraženje Hristovo, ulje na dasci.

Na vrhu ikonostasne pregrade nalazi se Veliko raspeće. Sa desne strane razapetog Hrista nalazi se Bogorodica, a sa lijeve mladoliki sveti Jovan Bogoslov.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Prema podacima dobijenim od Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog Ministarstva kulture i sporta, Hram svetog proroka Ilije u Gradačcu nije bio prethodno evidentiran i zaštićen u Zavodu za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa SRBiH.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Nema podataka o istraživačkim ili konzervatorsko-restauratorskim radovima.

4.1. Ostali radovi

Za vrijeme svog postojanja, crkva je više puta obnavljana, a posljednje njeno renoviranje, koje je bilo potrebno zbog oštećenja u periodu 1992.–1995. godine, izvršeno je od 2006. do 2009. godine.

5. Sadašnje stanje dobra

Objekat je u dobrom stanju, kako u eksterijeru tako i u enterijeru.

6. Specifični rizici

Nema specifičnih rizika koji ugrožavaju objekat Hram Svetog proroka Ilije u Gradačcu.

III - ZAKLJUČAK

Sukladno navedenome, a koristeći Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima ("Službeni glasnik BiH", br. 33/02 i 15/03), Povjerenstvo donosi odluku o proglašenju *historijskog spomenika – Hram Svetog proroka Ilije u Gradačcu*, nacionalnim spomenikom.

Kriteriji na kojima je zasnovana odluka su:

A. Vremensko određenje

B. Historijska vrijednost

(veza građevine sa značajnim događajem u historiji)

C. Umjetnička i estetska vrijednost

- iii. proporcije,
- iv. kompozicija.

D. Čitljivost

- iv. svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnom maniru.

E. Simbolička vrijednost

- i. ontološka vrijednost,
- ii. sakralna vrijednost,
- iii. tradicionalna vrijednost,
- iv. vezanost za rituale ili obrede,
- v. značaj za identitet grupe ljudi.

G. Izvornost

- i. oblik i dizajn,
- ii. namjena i uporaba,
- iii. položaj i smještaj u prostoru,
- vi. duh i osjećanja.

U prilogu ove odluke je sljedeća dokumentacija:

- kopija katastarskog plana,
- posjedovni list,
- fotodokumentacija (fotografije postojećeg stanja, juni 2013. godine),
- grafički prilozi (arhitektonski snimak postojećeg stanja uradila d.i.a. Mejra Hodžić)

Korištena literatura

Tijekom vođenja postupka proglašenja *historijskog spomenika – Hram Svetog proroka Ilije u Gradačcu*, korištena je sljedeća literatura:

1975. Hadžić, Adem, Tuzla i njena okolina u XVI vijeku, "Svjetlost" Sarajevo, 1975.
1977. Srpska pravoslavna eparhija zvorničko-tuzlanska, Šematizam, Tuzla, 1977.
1990. Niveljić, Boris, Srpska pravoslavna crkva u Bosni i Hercegovini do obnove Pečke patrijaršije, Veselin Masleša, 1990.
2003. Sarajlić, Esad, Gradačac od 1945. do 1991. godine, 2. Izdanje, "Alija Isaković" Gradačac, 2003.
2003. Stanković, Milenko, Iskustva graditelja - Narodno graditeljstvo zapadne Krajine u Republici Srpskoj (kraj 19. i početak 20. vijeka) –Knjiga prva, Banja Luka 2003.
2005. Ševo, Ljiljana, Pravoslavne crkve i manastiri u Bosni i Hercegovini do 1878. godine, Banja Luka 2005.
2008. Sarajlić, Esad, Gradačac sa okolinom – u prošlosti, Gradačac, 2008.

<http://historijagradacac.blogger.ba/arhiva/2012/01/05/3062322> na dan 28.05.2013.

Nositelj istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

*Mejra Hodžić, diplomirani inženjer arhitekture,
vanjski suradnik Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika*

Učesnik u istraživanju i izradi Prijedloga odluke

(autor dijela o pokretnom naslijeđu):

*Aida Bičakčić, diplomirani povjesničar umjetnosti i diplomirani bibliotekar,
vanjski suradnik Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika*